

Women's Zimun: Radical New Practice or Ancient Custom?

Dedicated in Honor of my third daughter Leora's Bat Mitzvah

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue

- I. Women's zimun
  - a. Not broadly practiced
  - b. Is it a radical new practice or does it have ancient roots?

- II. Zimun
  - a. Mishna in berachos
  - b. Gemara quotes two pesukim as source
  - c. Deorysa or Derabonon?
    - i. Raavad – Biblical
    - ii. Meiri, Ritva – Derabonon
  - d. Why?
    - i. Meiri – arouses concentration
    - ii. Ritva – honors Hashem
  - e. How?
    - i. Shulchan Aruch – one person lead
    - ii. Mishna Berura – can't concentrate today

- III. Can women make a zimun?
  - a. Erchin sounds like yes while berachos sounds like no?
  - b. Three approaches
    - i. Tosafos – women's zimun is optional
    - ii. Beis Yosef – women participating in zimun is obligated, making on their own is optional
    - iii. Rosh – three women are obligated in making their own zimun
  - c. Why should women not be obligated?
    - i. Bach – not clear they are obligated in benching
    - ii. Mishna Berura – they are not familiar with how
    - iii. Sha'ar Ha'Tziyun – using wine is not modest
    - iv. Rabbi Willig – challenges the reasons offered
  - d. Can women and men combine for zimun?
    - i. Rashi – no
    - ii. Mishna Berura – not modest
    - iii. Tur, Mordechai quote rishonim who combined
    - iv. Shulchan Aruch – no

- IV. What should women do in practice?
  - a. Don't say zimun
    - i. Aruch Hashulchan – never heard of women who make zimun
    - ii. Artscroll Women's Siddur omits
  - b. Say zimun
    - i. Shulchan Aruch Ha'Rav, Ben Ish Chai
  - c. Should men answer women's zimun?
    - i. Rav Zilberstein, Rav Shlomo Zalman – yes
  - d. Does it smack of feminism?
    - i. Rav Dovid Cohen – yes and therefore women should not
    - ii. Rebbetzin Abby Lerner – no and shouldn't dismiss it because of angry women.

1. Berachos 45a

Mishnah The Mishnah discusses the *zimun* blessing which precedes *Bircas HaMazon* when three or more people eat bread together.

אָבֵל – **Three people who ate bread together** – חַיִּיבֵינ לְזַמֵּן – **are required to join in zimun.**^[1] – שלשה שאכלו באחת – If one ate bread of *demai*,^[2] – ומעשר ראשון שנטלה תרומתו – of *maaser rishon* whose *terumah* had been taken,^[3] – מעשר שני והקדש שנגדו – or of *maaser sheni* or consecrated produce that were redeemed;^[4] – והשמש שאכל כזית – or if the waiter ate an olive's volume of bread;^[5] – והכותי – or a Cutbean ate together with them;^[6] – אָבֵל טָבֵל – However, if one ate *tevel*,^[8] – ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו – *maaser rishon* whose *terumah* had not been taken, – מעשר שני והקדש שלא נגדו – or *maaser sheni* or consecrated produce that were not redeemed;^[9] – או הקדש שלא נגדו – or if the waiter ate less than an olive's volume of bread; – והגכרי – or a gentile ate with them; – אין – If women, slaves or minors ate bread, – מְזַמְּנֵי עֲלֵיהֶן – we do not join in *zimun* on account of them.^[10] – אין מְזַמְּנֵי עֲלֵיהֶן – What is the minimum amount of bread that one must eat in order to be obligated to join in *zimun*?^[11] – עד כַּמְנָה

– עד כַּמְנָה – **At least an egg's volume.** – R' Yehudah says: – רבי יהודה אומר – **At least an olive's volume.**^[12]

Gemara The Gemara seeks the source of the Mishnah's opening ruling that three people who ate bread together are required to join in *zimun*:

– מֵאָה הָיָה מִיָּלִי – **From where is this matter derived?**^[14]

The Gemara presents two answers:

– אָמַר רַב אָסִי – Rav Assi said: „גְּדִלְוּ לַה' אִתִּי וְגִרְוִמְמוּ – **Declare (plural) the greatness of Hashem with me and let us exalt His Name together.**^[15] – שְׁמוֹ יִתְקַדַּשׁ – **It is derived from here:** „כִּי שָׁם ה' אָקְרָא הַבּוֹ גְּדִל לְאַלְהֵינוּ“ – **When I call out the Name of Hashem, ascribe (plural) greatness to our God.**^[16]

2. Raavad

R' Avraham b. Dovid (1125 -1198)

השגות הראב"ד

בדא דברין וכלל הדבר כל ברכה שאינה קבועה וזוהי נעיקת למוקדים אוה טענה הזברה שהרי אשילו ברכת זימן שהיא מן העוה מפי שהיא נעיקת מן הכונה למקדים אין בה הזברה ומלכות דהרי הוא בברכת הרשות מפני שהרשות ביד השלישה לאכול כל אחד ואחד לעצמו וכיוס בברכות הללו שהרשות בידו שלא יראה כן ולא יראה כן. אבל ודאי והמבדק על המצוה שהוא חייב לברך צריך הזברה ומלכות טימ על כולן אם אמר הזברה ומלכות לא הפסיד.

א] צריך לבדוק. א"א גרסא דהם וזל הוא גירסת ר"ח וזל עטרות המאנים זיל לעינן חלמ. וכל הולך אל מקום אחד: ב] שאינן דנין והרונים בו. א"א לא נרא דבריו וכי יש הפטר בתפלה להוציא כזי להקפיד בין שזנין ללא דמן גם באלו הברכות שזוהם עליהם וכן בכל הברכות שבמשנה אומר אני שהם רשות ולא תובה מדיא דאמרינן בעירובין אגא אקרא חזתא נפי אמרינן דמן ואמר ליה רשות לא קמבעיא ליה אלמא כל זני רשותיה הם, ודאי ודאי אין בהם לא הזכרה ולא מלכות ופי שאמר שיש בהם הזכרה ומלכות לא

3. R' Menachem Meiri

(1249-1310)

4. Ritva

R"Yom Tov b. Avraham Asevilli

(1250-1330)

כפסכה. וענין הזמון הוא דרך אזכרה וכתראה להתעורר בצרכה מחוך כונה ומחוך כך לא הזכרה זו כונה ולא מלכות הואיל ולא הותקנה אלא להזכרה אלא שבטעמה הותקנה הזכרת השם כמו שיחבאר הואיל ומנינס דבר שבקדושה. ואעפ"י שצרכת סמזון מן התורה אין הזימון מן התורה. ומ"מ דרשוהו דרך סמך ממה שג' גדלו לס' אחי וכרוממה שמו יחדו שנמלא אחד מחרה את השגים להוועד עמו לרומם את האל. זהו ביאור חמשנה ודיני' שבאו עליה בגמ' כך הם.

שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. פירוש, שרוצים להתחבר יחד לסעודה, וכגון דאמרי גיזיל וגיכול נהמא בדוכתא פלג, או כשהסבו, דהויא קביעותא¹, כדאמרינן לעיל², חייבין להצטרף ולזמן יחד³, והובת זימון הוא מפני כבוד הבורא כשהן מתחברין ומתרינ⁴ זה לזה לברכו, ומשום ברב עם הדרת מלך⁵.

5. Shulchan Aruch

#183

אם שחו בשעה שהוא מכרך (כו) לא יצאו: ז (כו) ינכון הדבר שכל אחד מהמסובין יאמר (ע) בלחש עם המברך (כה) כל ברכה וברכה ואפילו החתימות: הגה ויקדים לסיים קצת קודם המברך כדי שיענה אמן, כדלעיל סימן נט. אין נותנין כוס של ברכה אלא (י) (כט) לטוב עין (גמרא פרק אלו נאמרין): ח ילענין לשאול בברכת המזון מפני היראה או מפני הכבוד, יש מי שאומר (ל) שדינה

6. Mishna Berura 183:25
Chafetz Chaim – R' Yisroel Meir Kagan

יחדיין, דמזה ילפינן ברכת זימון, וכמו שכתבנו לקמן [בסימן קצב במשנה ברורה]: (כח) כל ברכה וברכה. ועל-כל-פנים יזהרו לומר עמו בלחש ברכה ראשונה, דאי לא הכי, להרבה פוסקים לא מקרי זימון כלל, וכדלקמן בסימן ר [אחרונים]. ולפי זה, מה שנוהגין הרבה אנשים שאחר שאמר "ברוך שאכלנו וכו'" כל אחד ואחד מכרך בקול רם בפני עצמו, (לא) שלא כדין הם עושין, אלא המברך צריך לברך ברכה ראשונה על-כל-פנים בקול רם כדי שישמעו המסובין, והם יאמרו בלחש עמו מלה במלה, ורק בסיום הברכה יקדימו לסיים כדי שיענו אמן, כמו שכתב רמ"א. ועיין במגן-אברהם שהוא מצדד להורות כהתשב"ץ שסבירא ליה, דעד "הזן את הכל" צריכין לשתוק ולשמרע ולכוין לצאת מן המברך [ומשם ואילך יברכו בעצמן בלחש עם המברך], דעד שם היא ברכת הזימון, (לב) אבל אין אנו נוהגין כן, (לג) ומכל מקום הטוב והישיר כשיודיע כמסובין שיכוונו לדבריו, לעשות כהתשב"ץ, רק שיודיע להם מתחלה שיכוונו לצאת וגם הוא יכוין להוציאם; ודוקא כשהשומעים כולם מבינים לשתוק הקודש, (לד) דאי לא הכי בוודאי טוב יותר שיברכו בעצמן כל הברכה המזון ולא לצאת מן המברך [א"ר]:

7. Berachos 45b

The Gemara now attempts to prove that two men may join in *zimun*:

Come, learn a proof from the following Baraisa: נשים מומנות לעצמן – WOMEN JOIN IN ZIMUN BY THEMSELVES – ועבדים מומנים לעצמן – AND SLAVES JOIN IN ZIMUN BY THEMSELVES. However, if נשים ועבדים וקטנים – However, if WOMEN, SLAVES AND MINORS eat together, even IF THEY WANT TO, THEY MAY NOT JOIN IN ZIMUN.^[2] (והא נשים אפילו מאה) – Now, regarding *zimun*, one hundred women are similar to two men, for they are never obligated to join in *zimun*, ועבדים מומנים לעצמן – yet the Baraisa states: WOMEN JOIN IN ZIMUN BY THEMSELVES AND SLAVES JOIN IN ZIMUN BY THEMSELVES. Evidently, even where *zimun* is not obligatory, it is optional. It follows that although two men are not required to join in *zimun*, they have the option of doing so. – ? –

The Gemara rejects the proof: There, where three or more women eat together, it is different than where two men eat together, for when three women eat together there is a sufficient number of minds to form a quorum for the collective praise of God, whereas in the case of two men who eat together the necessary quorum is lacking.^[3]

The Gemara asks: If so, אימא סיפא – consider the latter clause of the Baraisa, which states: נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מומנין – However, if WOMEN AND SLAVES and minors eat together, even IF THEY WANT TO, THEY MAY NOT JOIN IN ZIMUN. Now, אימא לא – Why, there is a sufficient number of minds to form a quorum.^[4] – ? –

The Gemara answers: There, in the case of women joining with slaves, it is different than the case of women and slaves eating separately, because there is the possibility that the joint meal will lead to promiscuity, and such a meal is unfit for the recitation of a collective blessing.

8. Erchin 3a

The Gemara continues:

In the Baraisa that states, ALL ARE OBLIGATED in the mitzvah of ZIMUN,^[3] – what does the word "all" come to include?

The Gemara replies:

It comes to include women and Canaanite slaves, teaching that they, too, are obligated in the mitzvah of *zimun*. For it was taught in another Baraisa:^[4] נשים ועבדים – WOMEN JOIN IN ZIMUN BY THEMSELVES, AND SLAVES JOIN IN ZIMUN BY THEMSELVES.^[4]

10. Beis Yosef
R' Yosef Karo
(1488-1575)

ז וכו"ש רבינו שיש מפרשים
לקיים המנהג דקאמר נשים
מוזמנות לעצמן פירוש אם רצו
אבל חובה ליבא. כן כתבו שם
המוספות (ד"ה שאני). והרא"ש (סי'
ד) דחה דברי האומרים כן מדתניא
(ערכין ג.) הכל חייבים בזימון וכן
הכריע ה"ר יונה (לג. ד"ה נשים) גם
כן שהן חייבות בזימון. וסמ"ג (עשין
כו קט ע"ד) כתב גרסינן בפרק קמא
דערכין הכל חייבין בזימון לאתויי
נשים דתניא נשים מוזמנות לעצמן
ותימה דבריש פרק שלשה שאכלו
מסיק דנשים מוזמנות לעצמן רשות
ואומר ר"י דלעצמן דוקא רשות אבל
כשאוכלות עם האנשים חייבות
ויולאות בזימון שלנו ואינן מברכות
לעצמן: וכו"ש שה"ר יהודה ב

9. Tosafos

שאני זהם דאיכא דעות. מכלן
משמע דנשים יכולות לזמן
לעצמן וכן עשו בנות רבינו אברהם
חמי של רבינו יהודה ע"פ אביהן
ומיהו לא נהגו העולם כן וקשה אמאי
לא נהגו מדקתני מוזמנות משמע
דקאמר חייבות לזמן וי"ל דנשים
מוזמנות לעצמן היינו אם רצו לזמן
מוזמנות וכן משמע קצת הלשון
מדקתני בסמוך נשים ועבדים אם
רצו לזמן אין מוזמנין ועוד דמדמה
ליה הגמרא לנשים משמע דחובה
ליכא והא דקאמר בריש ערכין (דף ג.
והס) הכל מחייבין בזימון לאתויי נשים
לענין רשות קאמר ולא לענין חובה
ונשים לריך עיון אם יולאות בברכת
הזימון של אנשים מאחר שאין מצינות
ויש מציאין ראייה שיוולאות מדאמר
לקמן סופר מברך ובור יולא מכלן
משמע שאף הנשים יולאות בזהמ"ו
שלנו מיהו יש לדחות אותה ראייה
דשאני בור שמבין בלשון הקדש וידע
קצת מאי קאמר אבל אינו יודע לברך
אבל נשים שאינן מצינות כלל מצי
למימר דלא נפקי והא דאמר' במגילה
(פ"ג ד' ת.) לועז ששמע אשורית יולא
פרסומי ניסא בעלמא שאני כדאמרין בני
התם (דף יט.) האשתרניס בני
הרמכים מי ידעין מאי גיהו:

11. Rosh
R' Asher b. Yechiel
(1259 - 1327)

ד [דף סח ע"ב] ר"ד (י) נשים מוזמנות לעצמן [ועבדים מוזמנין לעצמן] [נשים
ועבדים אם רצו לזמן אין מוזמנין] משמע הכא דנשים חייבות
בזימון ומוזמנין לעצמן ותימה שלא נהגו כן י"ל הא דקתני נשים מוזמנות לעצמן היינו
אם רצו לזמן וכן משמע לשון הברייתא מדקתני בסיפא נשים ועבדים אם רצו לזמן אין
מוזמנין [משמע הא דקתני ברישא נשים מוזמנין היינו אם רצו לזמן אבל חובה ליכא
וגם מדמייתי מיניה גמרא [ראיה לשנים משמע דומיא דנשים אם רצו לזמן חובה
לא והא דאמר' בערכין (דף ג.) הכל חייבין בזימון כהנים לויים וישראלים וקאמר הכל
לאתויי נשים לא לענין חובה קאמר אלא רצו לזמן מוזמנין (י"א) ונ"ל היא דערכין ע"כ
לחובא הוא דמצי להו מדקתני הכל חייבין ועוד דומיא דכהנים לויים וישראלים ועוד
[כ] כיון דנשים חייבות בזהמ"ו או מדאורייתא או מדרבנן למה לא יתחייבו בזימון כמו
אנשים ומה שהביא ראייה מסיפא דברייתא רצו לזמן אין מוזמנין משמע דרישא נמי
רשות קאמר לאו ראייה היא דלעולם רישא חובה קתני וסיפא אשמעינן דאפי' אם רצו
מוזמנין בידם משום פריעותא והא דמדמי להו למרי [ו] בחר דמסיק דעות שאני יולא
מכלל שני אנשים חזרו נמי לענין חובה כשלשה:

12. Bach
R' Yoel Sirkes
(1561-1640)

ז' אדוני אבי הרא"ש פירש וכו' והיינו ע"כ לחיובא מדקאמר הכ"ץ חייבין. האריך קצת נלשונו כדי להוסיף ממה שפירשו התוספות דריבוא דהכל לענין רשות קאמר ולא לענין חובה ולכן אמר הרא"ש ע"כ דריבוא דהכל לחיובא מדקאמר הכל מייבין ולפע"ד אין כאן הכרח לפירושו דאפילו אם תמני לומר דריבוא נמי לחיובא קאמר אין זה אלא כשהנשים אוכלות עם האנשים הסם ודאי כיון שחל חובת הזימון על האנשים חל ג"כ על הנשים באכילה זו שאוכלות עמהם דדוקא בנשים לעצמן דקמיעיא לן אם הייבות צברת המזון דאורייתא או דרבנן לא תקינו רבנן חיוב זימון על הנשים אבל כשסועדות עם האנשים בסעודה יחד חל חיוב הזימון על כל האוכלים אף על הנשים וליכא הכא פרייתא כיון שלא אריך לרף הנשים לזמן דאיכא שלשה או עשרה אנשים לזמן עמהם ואין לירוף הנשים ניכר וכדכתב הרא"ש גופיה בתשובה הצי"ו וכו' וכן כתב הסמ"ג ג"כ וכן כתב הר"ן וכו' והכי נקטינן: וז"ל יהודא הכהן היה מורה

13. Mishna Berura

איננו בפחות מעשרה זכרים ובני-חורין, וכדלעיל בסימן נה: ז' (טז) רשות. יש לומר הטעם, (ו) דלא רצו חכמים להטיל עליהם חיוב ברכת הזימון כשהם בפני עצמן, משום שאינו מצוי בליכך שיהיו בקיאות בברכת הזימון: (יז) חייבות וכו'. ואף-

14. Shaar Ha'Tziyun

(1) ואפשר עוד משום דלכתולה מצוה מן המוכרח בשלשה לברך על הכוס, וכדלעיל בסימן קפב סעיף א בהג"ה, ובאשה גנאי הדבר, ולמי דברנו נחא מה שחייבום בזימון כשהם עם האנשים, ובלבוש כתב הטעם דלהכי חייבות עם האנשים, משום מגו דחל החיוב על האנשים חל גם כן עליהו: (1) ר"ן:

15. Am Mordechai
R' Mordechai Willig

ב. נשים

ובגמ' (שם) איתא, ת"ש נשים מזמנות לעצמן . . . והא מאה נשי כתרין גברי. כלומר, דמוכח מזה ששנים יכולים לזמן. ופירשו בתור"ה והא דק' נשי כב' גברי, לענין קבוץ תפלה ולענין כל דבר שבעשרה. וצ"ב, דאף דאין נשים מצטרפות למנין עשרה, למה לא מצטרפות לזימון של שלשה. וצ"ל כמשכ"ל, דזימון הוא דין חבורה, ונשים מופקעות מדין צבור ורבים, הדומה לו, ונשים פטורות מעניני צבור ורבים, אף אם די בשלשה ליצור שם צבור ורבים, וכמש"כ הרשב"א (נדה ב) לענין ספק טומאה ברשות הרבים, דג' אנשים נידונים כרבים, ולא ג' נשים.

ובגמ' דחו הוכחה זו, דשאני התם, בנשים, דאיכא דעות. ופרש"י ותוס', דדין ג' נשים כב' אנשים, יש להן רשות לזמן, ואינו חובה. וצ"ב. ולהג"ל י"ל, דלרש"י ותוס' ב' אינו כרבים כלל, וזימון שלהם אינו מדין חבורה, אלא מדין שומע כעונה. וא"כ הוה"נ בנשים, דאף שאינן מהוות חבורה, מ"מ רשות לזמן מדין שומע כעונה. אך

והנה בגמ' (מה). מבואר, דכקבעו להו חובה מעיקרא אינן רשאין ליחלק ולזמן בתורת רשות. ולפ"ז הי' נראה, דג' נשים שאכלו עם ג' אנשים אינן רשאות ליחלק ולזמן לעצמן בתורת רשות. ובשעה"צ (סק"ט) כתב מחלוקת בזה. ולהגר"ו, שכתב שרשאות ליחלק, פירש דעכשיו חייבות הן לברך, משא"כ בד' שנתחלקו לב' חבורות של ב' ב', דע"כ פקע חיובם, עיי"ש. וצ"ב, דלמה פקע חיובם יותר מג' נשים, ולמש"כ הי' נראה דגם נשים אינן רשאות ליחלק מג' אנשים, דעיי"ז מפסידות חיוב וקיום ברכת הזימון בחבורה, וכנ"ל.

כל זה לרש"י ותוס', דנשים מזמנות רשות. אך להרא"ש והריטב"א, דמזמנות חובה, נראה שאין דעות דין בפ"ע, אלא דענין חבורה וזימון בבהמ"ז אינן מדין צבור אלא מדין דעות, ולכן ג' נשים חייבות לזמן בתורת חבורה כג' אנשים. ולפ"ז י"ל דאף זימון בבי' מדין חבורה הוא, אלא דאין חיוב אא"כ יש ג' דעות. ולכאורה עכצ"ל כן להריטב"א, דבגמ' הוכיחו שלר' יוחנן אין שנים רשאיים לזמן, דמדיוצא בברכת חברו ש"מ שאין ברכת הזימון ביניהם. ופירש הריטב"א, דברכת החבורה אינה ברכת חברו, וכנ"ל. ואם שנים מזמנים שלא בתורת חבורה, וכמשכ"ל לרש"י ותוס', א"כ אין דאין כלל, דלעולם י"ל דשנים מזמנים רשות שלא בתורת חבורה, ולכן נקרא ברכת חברו. או דלהריטב"א אף ב' מדין חבורה הוא.

מכיון שאין כאן דין מיוחד של חבורה, שהוא קיום גוסף בבהמ"ז, ממילא אין חיוב לעשות כן, ואדרבה, מצוה ליחלק ולא לצאת ע"י שומע כעונה, כמבואר בגמ'. וכל היכא דמצוה ליחלק, וא"א לצאת כאחד ע"י ברכת החבורה, אין חיוב לזמן. וכן פירש בחזו"א (סי' ל סק"ו) את שיטת ר' יונה והרמ"א (סי' קצג ס"ב) דרשאין לזמן אע"פ שלא קבעו לאכול ביחד, דבזה אין אחד מוציא את חברו בבהמ"ז, דאינם חבורה אחת, ואעפ"כ רשאיים לזמן מדין דעות.

ובמ"כ (סי' קצט סקט"ז) נדחק למצוא טעם שאין חיוב בנשים לזמן, וכתב שאינו מצוי שבקייאות בברכת הזימון. וקשה, דכיון דע"כ לומדות בבהמ"ז, הרי בנקל יכולות ללמוד ברכת הזימון. ובשעה"צ (סק"ו) כתב דלכתחילה מצוה לברך על הכוס ובאשה גנאי הדבר. וצע"ק, דקיי"ל דברכה אינה טעונה כוס אלא למצוה מן המוכרח (רמ"א סי' קפב ס"א), ועוד, דנשים מקדשות על הכוס, ולא אמרינן דגנאי הוא לה. ועיי"ש בשעה"צ, שלטעם הג"ל נחא מה שחייבים (בשו"ע ס"ז) בזימון כשהם עם האנשים, כלומר שהאיש יברך על הכוס, ובלבוש כתב הטעם, דמגו דחל החיוב על האנשים, חל ג"כ עליהן. ולכאורה כונת הלבוש כמשכ"ל, דאין ג' נשים נחשבות לחבורה, אבל כשיש חבורה של ג' אנשים, גם הנשים בכלל, ויכולות חייבות לקיים הענין הגוסף של ברכת חבורה ע"י זימון. ובחזו"א (שם ססק"ח) פירש כעין זה.

16. Rashi

די חובתם: מזמנות לעצמן. שלש נשים וכן שלשה עבדים אבל אין שמי נשים או שני עבדים מצטרפין עם (שני) הנשים לפי שיש בחובתם מה שאין נשים ועבדים שאין הנשים אומרות בריה ואין העבדים אומרים על נחלתנו: איש איש. כיהיה זמנא

17. Mishna Berura

ף (יא) וקטנים. עיין לקמיה בסעיף י: (יב) אין מזמנין עליהן. רוצה לומר: אם לא היו רק שני אנשים, אין אלו מצטרפין לשלשה שיתחייבו עליהם בזימון, משום דאלו אינן בני חיובא בזימון, וכדלקמיה בסעיף ז, (ג) ואפילו אם רצו לזמן עמהם גם כן אין רשאין, וגרע מנשים בעצמן או עבדים, שיש להם על-כל-פנים רשות לזמן, וכדלקמיה, משום שאין חברתן נאה שיהיה הצירוף של שלשה על-ידי הנשים, וכן על-ידי העבדים שהם פרוצים בזימא; ואפילו אשה עם בעלה ובניה גם-כן אין נכון להצטרף מטעם זה: (יג) אבל מזמנין לעצמן. רשות, (ד) וקאי אנשים ועבדים ולא אקטנים, דקטנים לאו בני מצוה נינהו

18. Mordechai

(1250-1298)

דף טו ע"ג! שאני התם דאיכא דעות מכאן משמע דנשים יכולות לזמן לעצמן וכן עשו בנות ה"ר אברהם מאורלייני"ש חמיו של ר' יהודה ע"פ אביהן ומיהו לא נהגו העולם כן גם רבינו שמחה היה עושה מעשה לזמן אשה [ל"י] לזימון ואפילו אם תמצא לומר לא תיחייבא האשה אלא. מדרבנן דבעיא היא פ' מי שמתו (דף כ: ה"מ) לאפוקי אחרים י"ח אבל לזימון בעלמא להזכרת שם שמים שפיר מצטרפת:

19. Tur

R' Yaakov b. Asher

(1269-1343)

בפרק מי שמתו נשים בכרכת המזון דאורייתא או דרבנן וקאמר למאי נפקא מינה להוציא אחרים ידי חובתם מכלל דפשיטא ליה דמצטרפות דאי לא תימא הכי (י) אדמיבעיא ליה אם יכולות להוציא תיבעי ליה אם מצטרפות. וה"ר מאיר מרוטנבורק השיב על דבריו וכתב שאין מצטרפות. (יא) והרמב"ם ז"ל כתב (יב) נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם אבל מזמנין לעצמם (יג) ולא תהא חבורה של נשים עבדים (יד) וקטנים מזמנין יחד אלא נשים לעצמן ועבדים לעצמן (טו) וקטנים לעצמן (טז) ובלבד שלא יזמנו בשם: ח (טז) אנדרוגינוס מזמן

וקטנים אין מזמנין עליהם: ז תנו רבנן נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן. נשים ועבדים וקטנים [ג] אם רצו לזמן אין מזמנין. משמע דנשים מזמנות לעצמן וחייבות לעשות כן ובאשכנז לא נהגו כן: ויש מפורשים כדי לקיים המנהג הא דקאמר נשים מזמנות לעצמן (ב) פירוש אם רצו אבל חובה ליכא וכן פירש רש"י. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל פירש דעל כרחך חייבות קאמר דתנן [ג] בערכין (ג). הכל חייבין בזימון כהנים לויים וישראלים וקאמר הכל לאתויי מאי לאתויי נשים והיינו על כרחך לחיובא מדקאמר הכל חייבין. [ה] וה"ר יהודה הכהן היה מורה הלכה למעשה (ט) [ג] להצטרף אשה לזימון והיה מביא ראיה מדבעי תלמודא

20. Shulchan Aruch

#199

ו נשים ועבדים (יא) וקטנים (יב) אין מזמנין עליהם, (יג) אבל מזמנין (ג) [ג] לעצמן. ולא תהא חבורה של נשים ועבדים וקטנים מזמנין יחד, משום (יד) פריצותא דעבדים, אלא נשים לעצמם ועבדים לעצמם, "ובלבד שלא יזמנו (טו) בשם: ז *נשים מזמנות לעצמן (טז) רשות, *אבל כשאוכלות עם האנשים (יז) חייבות, (יח) *ויוצאות בזימון שלנו: הגה [*] (יט) אף-על-פי שאינן מבינות (הרא"ש ומדרכי ויש פ' שלשה שאכלו בשם רש"י):

21. Aruch Ha'Shulchan
R' Yechiel Michel Epstein
(1829-1908)

ב איתא בגמ' (מ"ה:) נשים מומנות לעצמן ועבדים מומנין לעצמן נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן אין מומנין משום פריצותא ולרש"י שם אינה חובה על הנשים לזמן אלא שאם רצו לזמן מומנים וכן הסכימו התוס' אבל הרא"ש כתב שחייבות לזמן דכן משמע להדיא בריש ערכין שאומר הכל חייבין לזמן וכן ראו' לאתויי נשים ע"ש וכן כתבו תלמידי רבינו יונה אמנם גם לשיטת רש"י ותוס' נראה דוודאי חייבות כשאכלו עם ג' אנשים חייבות הן ג"כ לשמוע ולענות ברכת הוימון אבל לעצמן אין חובה וכן אין מצטרפות לאנשים לזימון דהתחברות אנשים ונשים הוה פריצותא ואפילו בעל ואשתו ובתו אין מצטרפין לזימון ורק כשיש זימון בלעדן גם הן חייבות (סמ"ג) ומנהג העולם ברש"י ותוס' ולא שמענו מעולם שנשים יזמנו לעצמן וגם מהרמב"ם פ"ה יש ראייה לשיטת רש"י ותוס' דהנה הרמב"ם דבריו סתומים כלשון הש"ס אך שכתב דאין מומנות בשם ע"ש ואי ס"ד שיש עליהן חיוב למה לא יזמנו בעשרה בשם אלא וודאי דאין חיוב עליהן ולכן אין להזכיר את

זימון

When three or more males, aged thirteen or older, participate in a meal, a leader is appointed to formally invite the others to join him in the recitation of Blessing After Meals. This formal invitation is called *zimun*. (For the special *zimun* recited at a circumcision feast, see p. 190.)

Leader – רבבותי נְבָרְךָ.

Others – יהי שם יהוה מְבָרְךָ מְעַתָּה וְעַד עוֹלָם.¹

If ten men join in the *zimun*, among whom at least seven ate bread, the words in parentheses are added.

Leader – יהי שם יהוה מְבָרְךָ מְעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בְּרִשׁוֹת מְרֻנָּן וּרְבָנָן (רְבֹתַי, נְבָרְךָ (אֶלְהֵינוּ) שְׂאֵבְלָנוּ מִשְׁלוֹ.

Others^o – בְּרוּךְ (אֶלְהֵינוּ) שְׂאֵבְלָנוּ מִשְׁלוֹ וּבִטּוּבוֹ חֵינּוּ. ^oThose who have not eaten respond: בְּרוּךְ (אֶלְהֵינוּ) וּמְבָרְךָ שְׂמוֹ תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.

Leader – בְּרוּךְ (אֶלְהֵינוּ) שְׂאֵבְלָנוּ מִשְׁלוֹ וּבִטּוּבוֹ חֵינּוּ.

All – בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׂמוֹ.

22. Artscroll
Women's Siddur

§ Zimun / Invitation

If a woman has eaten a meal where three or more men are present, she should respond to the *zimun* (invitation) uttered by one of the men.¹⁰⁹ The prevalent practice is that a woman does not lead the *zimun* even if only women are present.^{109a}

§ Bircas HaMazon / Blessing After Meals

You should recite the entire Blessing After Meals after every meal which calls for it – generally, any meal at which you ate at least as much bread as the size of an olive (*kezayis*).

If you finished your meal, but are not sure whether you have recited Blessing After Meals, you may recite it. However, it is best to avoid the risk of repeating it unnecessarily. One way to do that is to listen to someone else say Blessing After Meals. In that case, the other person should have in mind that your obligation is being discharged as well. At the same time, you should have in mind that you are now fulfilling your obligation, and you should answer *אמן* to each blessing. A second option would be for you to wash again, say the blessing for bread, eat the minimum amount (a *kezayis*) of bread, and then say Blessing After Meals.¹¹⁰

23. *Shulchan Aruch Ha'Rav*
R' Shneur Zalman of Liadi
(1745-1812)

ו' נשים האוכלות עם ג' אנשים שחייבים לזמן חייבות גם הם לזמן עמהם י' ואם הם שלש ורצו ליחלק לזמן לעצמן הרשות בידם (אם האנשים הם פחות מ' שאינם מזמנים בשם ואם צריכות להבין לשון הקודש נתבאר בסי' קצ"ג) אבל נשים האוכלות בפני עצמן פטורות לזמן ואם רצו לזמן הרשות בידם וה"ה לעבדים י' ולא תהא חבורה של נשים ועבדים מזמנים יחד י"ו משום פריצות העבדים אלא נשים לעצמן ועבדים לעצמן י"ז ובלבד שלא יזמנו בשם:

יג נשים אף על גב דאין מזמנין עליהם, מפל מקום יהיו
מזמנות לעצמן כשהם אוכלים בשלשה, אבל לא יזמנו
בשם אפילו הם מאה.

24. *Ben Ish Chai*
R' Yosef Chaim of Baghdad
(1835 -1909)

25. *Yalkut Yosef*
R' Ovadia Yosef
1920-2013

ד. נשים וקטנים אין מצטרפים לזמן עליהם, ונשים שאכלו עם האנשים, צריכות לענות לזימון, ויוצאות בזימון שלהם. ונשים לעצמן יכולות לזמן, משלש ומעלה, ובלבד שלא יזמנו בשם. ה.

חיובה וצירופה לזימון

יד. אין אשה מצטרפת לזימון, אף לא עם בעלה או בניה (לג). אבל שלש נשים שאכלו יחד – רשאיות לזמן לעצמן (לד).

מכל מקום, אף כשהן עשר – לא יוסיפו "אלוקינו" (לה).

טו. אשה או כמה נשים שאכלו עם שלשה אנשים חייבות גם כן בזימון, היינו – לשמוע לאמירת המזמן ולענות עם שאר המסובים, אבל אין אשה יכולה להיות המזמנת (לו).

באם הינן שלש נשים, יכולות לפרוש ולזמן בפני עצמן, אבל אם יש שם עשרה אנשים – אסורות לפרוש (לז).

26. *Halichos Bas Yisroel*
R' Yitzchak Yaakov Fuchs

27. *Toras Ha'Yoledes*
R' Zilberstein

השומע ג' נשים מזמנות, האם יענה עמהן?

ג' נשים האוכלות כאחד רשאיות לזמן לעצמן, אך אינם מצטרפות לזימון עם איש, אף לא לאשה עם בעלה או בניה, כמבואר בסימן קצ"ט ו', ובמשנ"ב שם, וב"חזון איש" אר"ח ל'. ונראה, שאם איש שומע ג' נשים המזמנות לעצמן (כגון בבית יולדות), יכול גם הוא לענות על הזימון ורק להצטרף לשתי נשים אינו יכול.

ז. שלש נשים שאכלו ביחד עם איש אחד או שנים, נכון שאחת מהן תברך ברכת הזימון ולא האיש, אבל וודאי רשאי האיש לענות אחריהן (יז).

ח. שלש נשים שאכלו ביחד עם שלשה אנשים – הרשות בידן ליחלק ולזמן לעצמן (יט), אבל אם אכלו עם עשרה אנשים שמזמנים בשם אין רשאיות ליחלק (טו).

28. *Halichos Beisa*
R' Auerbach

(יד) דלכאורה לפ"מ שכתבו הראשונים דמצד דין תורה גם מי שלא אכל כלל יכול להוציא חבירו בברכת המזון מדין ערבות אלא מפני שאומר שקר במה שאומר ברור שאכלנו והא לא אכל משו"ב הצריכהו חכמים שיאכל כוית (ראה מ"ב סי' קצו ס"ק כב). וא"כ בנד"ד הרי גם האיש אכל ול"ש טעם הנ"ל, וגם טעם האמור שאין חברתו ואחדותו נאה נאמר רק היכא דבעינן צירוף הנשים לאנשים להתחייב בברכה מ"ז משא"כ הכא אין אמירתו בשביל עצמו אלא אך זרק להוציא את הנשים (למ"ד שהוא רשות או חובה) ושפיר יוכל להוציאן דומיא דשאר ברכות המצוות וכדו', אך מדודי הגרש"ז שליט"א שמעתי דאם הנשים בקאות לזמן לעצמן הרי אין נכון לכתחילה להוציא למי שהוא בקי לברך בעצמו (עי' מ"ב סי' רעג ס"ק כ). ואם אינן בקאות לזמן בעצמן הרי נראה הדבר כאילו שהמזון מצטרף עמהן וזה לא נאה.

אבל נראה פשוט שגם האיש אע"פ שאין עליו חובת זימון וכנ"ל מ"מ יכול לענות אחריהו [שהרי אפילו אם לא אכל כלל אלא שתה ולא נצטרף יכול לומר ברור שאכלנו וכו' וכמש"כ המ"ב סי' קצו ס"ק א] ואין בזה משום גנאי וכדלעיל הערה ח לגבי אשה שיכולה לענות אחר הזימון של ג' אנשים דרק לענין צירוף איכא משום גנאי וכנ"ל, וכן שמעתי מדודי הגרש"ז שליט"א.

30. R' David Cohen

■ In the last issue of *Jewish Action* [Fall 5760] I am quoted [in the "Legal-case" column] as ruling that men should answer as "outsiders" when women make a *zimun*.

I'd like to state for the record that there are two worlds: *halachah* and *halachah lemayseh*. It is my halachic opinion that women's *minyanim*, Bat Mitzvah celebrations that simulate Bar Mitzvahs, and the like, are prohibited by the Torah because they are consequences of the feminist movement. I would not answer even as an "outsider" in front of the women, since this could be construed as giving assent to actions that I find objectionable.

I feel that this is analogous to the *halachah* which looks askance at praying with outstretched hands although this was once the preferred stance, but became objectionable when the idolators did so; similarly building *matzeyvos* which were once pleasing to God when the Patriarchs did so became prohibited later.

What was once considered commendable becomes improper when it is done to further an agenda which, to my mind, negates those forces of *halachah* and *mesorah* which have sustained us.

Rabbi David Cohen
Brooklyn, New York

29. R' Aryeh Frimer

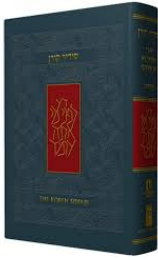
From: Aryeh Frimer <F662354@BARILAN.bitnet@...>
Date: Sun, 01 Oct 95 09:41 O
Subject: Women and Zimmun - update

Regarding the question of a zimmun where three women ate with less than three men:

I have already noted that Rav Shlomo Zalman Auerbach (quoted by his nephew in *Halikhot Beitah*; confirmed by Rabbi Shlomo Pick in a personal conversation *Halakha le-Ma'aseh* with the *Grashaz*) zatsal ruled that the women can have a zimmun and the men should answer normally. Rabbi Shlomo Pick transmitted to me that Rav Elyashiv Shlita also concurred. My Brother Rabbi Dov Frimer recently discussed the matter with Rav Aharon Lichtenstien Shlita who also said the men should answer. By "answer" I mean: "Barukh she-akhalnu mishelo..." In a previous posting on this issue I indicated that the "Rov" zatsal in his *Shiurim* on *Sukkah* seems to suggest that men cannot answer. Rav Aharon, however, disagreed with this understanding of Rav Soloveitchik's words - arguing that the Rov held that the men are not PART of the zimmun in order for the leader to be "motzi" them. However, they can answer as "outsiders" and since they ate can answer: "barukh she-akhalnu mi-shelo..."

On the other hand, Rav Dovid Cohen Shlita (of *Gvul Ya'avetz* Brooklyn) and Rav Dovid Feinstein Shlita (MTJ) both indicate that the men can answer as outsiders "Barukh u-mevorach shmo tamid le-olam va'ed", which is what one answers to a zimmun if he didn't eat bread or cake, hence also outsiders. Neither was opposed to the men being present.

All this, of course, runs counter to the common misconception that if men are present that the women can't have a zimmun unless the men walk out.

31. Koren Sacks Siddur

סדר הזימון

For the זימון said at a wedding or during the week of שבוע ברכות, see page 1069.
 At a ברית, see page 1047. In a בית אבל when there are three or more men, see page 1095.
 When three or more men say ברכת הזימון together, the following זימון is said.
 When three or more women say ברכת הזימון, substitute רבותי חביותי for רבותי.
 The leader should ask permission from those with precedence to lead the ברכת הזימון.

Leader רבותי, נְבָרֵךְ.

Others יְהי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם:

32. Rebbetzin Abby Lerner

The very nature of the open and egalitarian spirit of the times in which we live (probably unparalleled in history), as well as the feminist movement itself, have raised many questions and have forced all Orthodox Jews to re-examine themselves and age-old practices. Our vast responsa literature testifies to the fact that this re-examination has gone on throughout our history. I have always seen Halakha as the great unifying force of the Jewish people.

Therefore, what concerns me about some Orthodox feminists is their anger. The adversarial stance and derisive tone of some of the women advocating increased women's participation in religious life have distanced us from each other and, sometimes, even from our glorious past. The annoyance, disrespect, and felt superiority over the rabbis that they express, and their charges that rabbis "desire" to "subjugate" women, rival both in tone and degree, those they claim to disagree with. Indeed, this anger frustrates a positive (albeit slower) process which these very same women could enthusiastically support.

Here in 2002:

[Every now and then, as my four daughters sit at the Shabbat table with my husband and me, the discussion is opened about whether or not we as women should benteh with a women's zimmun. This practice was viewed quite favorably by the Vilna Gaon, and was endorsed by such gedolim as Rav Shlomo Zalman Auerbach, zt"l. So far, my daughters have turned down the option as being too "feminist." They recognize the halakhic validity of the act, but they simply do not want to be associated with the anger of the feminist movement. It makes me sad to feel that we would not participate in what might be a spiritually fulfilling act because we feel it has been revived by some who do not always share our reverence for all of rabbinic law.]

Of course, we do live in different times than our grandmothers, and our religious practices may differ somewhat from theirs. My four daughters go to shul three times on Shabbat, and they are not alone. They are in shul at the beginning of davening. They are not alone. They wake up early on Sunday morning-- sometimes after a long, late Saturday night-- to daven with the minyan. They are not alone. The more they learn, the more they want to observe, the more voluntary acts they want to take on. They are not even slightly tempted by women's tefila groups. Why should they go there if they cannot be yotzei the Torah reading, kaddish, or kedusha? They want to be part of the tzibur. For them, leining the Torah or leading the prayers are meaningless if they don't lead to a higher level of halakhic fulfillment.

In his landmark article, "The Status of Women in Halakhic Judaism" (Tradition, Fall 1973) Rabbi Saul Berman writes of the rabbis as jurists who are at the pinnacle of all legal systems with respect to their treatment of the powerless.

It is difficult to conceive of the same jurists setting out with malice aforethought to subject their own mothers, wives and daughters to the most blatant forms of injustice and inequity. It is crucial, therefore, for us to see these laws and practices through their eyes if we are ever to achieve a Jewish perspective as to how to proceed in the future.

It upsets me that little time or effort is expended on trying to understand why the system is the way it is. Is there any eternal message that is being conveyed over these thousands of years about men and women, our varied strengths, and how best to use these strengths to serve each other and the Jewish people? Against the backdrop of these thousands of years, Orthodox feminism is about twenty-five years old. The secular feminist movement itself has had to retrace its steps and confront its errors. Are we so sure of ourselves, so convinced that this new direction is where the future of Judaism lies, that we can so cavalierly (and so quickly) turn our backs on two millennia of tradition?